

BUITEN

30^E JAARGANG N^O. 52

DONDERDAG 24 DECEMBER 1936

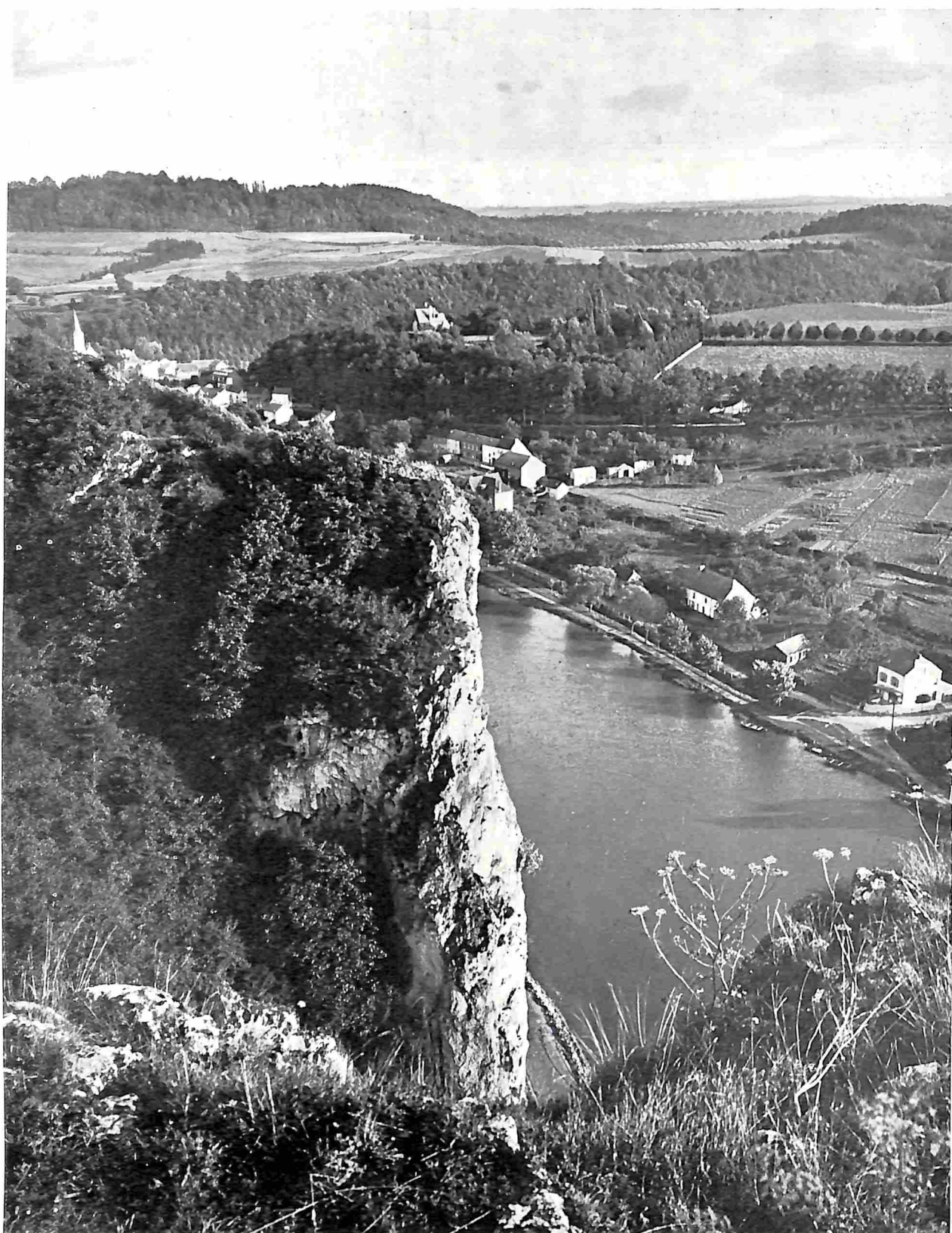

Foto Ed. Schindeler, Herstal, België

DE ROCHERS DE MANIAT EN ANSEREMME IN DE MAASVALLEI
(BIJ HET ARTIKEL: „DOOR 'T WALENLAND")

Redactie: Mr. P. J. A. BOOT

INHOUD

DE DRIE KLUIZENAARS, DOOR LEO TOLSTOI

BLZ. 614—615. 624

DOOR 'T WALENLAND (III. DE MAASVALLEI), (GEÏLL.)

DOOR L. SPRUIT BLZ. 613. 616—619

SAXIFRAGA SARMENTOSA (HET MOEDERPLANTJE).

(GEÏLL.), DOOR G. KROMDIJK BLZ. 619

HOLBEWONERS (GEÏLL.), DOOR KO ZWEERES BLZ. 619—620

OUDE KERKEN IN DE GRONINGER OMMELANDEN

(GEÏLL.), (SLOT) DOOR ADOLF PATHUIS BLZ. 621—623

FREESIA'S (GEÏLL.), DOOR G. KROMDIJK BLZ. 623—624

Mededeeling aan de abonné's

Nu hiermede het laatste nummer van dezen jaargang verschijnt, moeten wij U mededeelen, dat met ingang van 1 Januari 1937 ons tijdschrift zal worden gecombineerd met „HET LANDHUIS”, uitgegeven door Joh. Enschedé & Zonen, Grafische Inrichting N.V.

Wij zijn overtuigd, dat „BUI TEN” hier in goede handen is en dat deze uitgeefster zooveel mogelijk het cachet van het blad zal bewaren.

Wat den inhoud betreft: de bestaande rubrieken zullen worden aangevuld met die van „HET LANDHUIS”, zooals woningbouw, interieurs, tuinaanleg, huishoudelijke wenken e.a.

„HET LANDHUIS” verschijnt den 2den en 4den Woensdag van iedere maand met een aantal pagina's (40) gelijk aan het dubbele van „BUI TEN” (20); tegenover een kleiner formaat staat een kleinere, minstens even duidelijke letter, zoodat de lezers van „BUI TEN” ongeveer eenzelfde hoeveelheid tekst ontvangen.

De abonnementsprijs wordt bovendien aanzienlijk lager: f 8.— per jaar franco thuis, tegen voorheen f 14.— (12.50 + verzendkosten).

Gezien het bovenstaande kunnen wij onze lezers met warmte aanbevelen, hun abonnement op „HET LANDHUIS” over te laten schrijven.

Ons rest nog een woord van dank aan onze abonné's voor het vertrouwen in ons gesteld. Velen hunner ontvangen reeds tientallen jaren ons blad, en inderdaad is het niet gebrek aan belangstelling van de zijde der lezers, die ons tot bovengenoemde stap noopt. Dit vindt veeleer zijn oorzaak in het feit, dat in den loop der laatste jaren, daartoe gedwongen door den economischen toestand, vele adverteerders ons verlaten hebben en een blad, dat steeds zoo verzorgd was als het onze, deze bron van inkomsten nu eenmaal niet blijvend ontberen kan.

Scheltema & Holkema's Boekhandel en
Uitgevers Maatschappij N.V., Amsterdam.

Na het voorafgaande kunnen wij volstaan met de verzekering te geven, dat wij alles in het werk zullen stellen om het vertrouwen der lezers van „BUI TEN” te winnen en spreken onzen dank uit voor de wijze waarop de N.V. Scheltema & Holkema ons bij de overneming behulpzaam is geweest.

Joh. Enschedé & Zonen Grafische Inr. N.V.
Haarlem.

De drie kluizenaars

DOOR LEO TOLSTOI

„En als gij bidt, zoo gebruikt geen ijdel verhaal van woorden, gelijk de heidenen: want zij meenen, dat zij door hunne veelheid van woorden zullen verhoord worden. Wordt dan hun niet gelijk: want uw Vader weet wat gij van noode hebt, eer gij Hem bidt”.
MATTH. VI. 7. 8.

EEN bisschop voer van Archangel naar het Solovétsk-klooster en op hetzelfde schip bevinden zich een aantal pelgrims, die op weg waren om de heilighdommen daar te bezoeken. De reis ging vlot, de wind was gunstig en het weer mooi. De pelgrims lagen aan dek, aten, of zaten in groepjes met elkaar te praten. Ook de bisschop kwam aan dek en terwijl hij heen en weer liep, bemerkte hij een groepje mannen, dat bij den voorsteven naar een visscher stond te luisteren, die naar de zee wees en hun iets vertelde. De bisschop bleef staan en keek in de richting, waarin de man wees. Hij zag echter niets dan de zee en kwam wat dichterbij om te luisteren. Maar toen de man hem zag, nam hij zijn pet af en zweeg. Ook de overigen namen hun petten af en bogen.

„Laat ik u niet storen, vrienden”, zei de bisschop. „Ik kwam hier om ook eens te hooren, wat deze goede man vertelde”.

„De visscher vertelde ons over de kluizenaars”, antwoordde één hunner, een handelaar en wat minder verlegen dan de overigen.

„Welke kluizenaars?” vroeg de bisschop, terwijl hij naar de verschansing liep en hier op een kist ging zitten. „Vertel het me eens. Ik zou het graag hooren. Waar wees u naar?”

„Wel, naar het eilandje daarginds”, antwoordde de man en wees naar een plek vóór en een weinig rechts van het schip. „Dat is het eiland waar de kluizenaars tot redding van hun ziel wonen”.

„Waar is het eiland?” vroeg de bisschop. „Ik zie niets”.

„Daar in de verte, als u langs mijn hand kijkt. Ziet u dat kleine wolkje? Daar beneden en iets naar links, ziet u een flauwe streep. Dat is het eiland”.

De bisschop keek scherp, maar zijn oogen, niet gewend aan zulk turen, konden niets onderscheiden dan het water, dat in de zon spiegelde.

„Ik kan het niet zien”, zei hij. „Maar wie zijn de kluizenaars, die daar wonen?”

„Het zijn heilige mannen”, antwoordde de visscher. „Ik had al lang van hen gehoord, maar hen vóór het vorige jaar nooit gezien”.

En de visscher vertelde hoe hij eens, toen hij uit visschen was, 's avonds op dat eiland gestrand was zonder te weten waar hij zich bevond. Toen hij den volgenden morgen over het eiland ronddwaalde, was hij bij een leemen hut gekomen en had daarbij een ouden man zien staan. Een oogenblik later kwamen twee anderen naar buiten en na hem te eten gegeven en zijn kleeren gedroogd te hebben, hielpen zij hem zijn boot te herstellen.

„En hoe zien zij er uit?” vroeg de bisschop.

„Een van hen is klein en zijn rug is gebogen. Hij draagt een priestertoog en is heel oud: hij moet wel over de honderd jaar zijn, zou ik zeggen. Hij is zóó oud, dat het wit van zijn baard een groen-

achtigen tint heeft, maar hij glimlacht aldoor en zijn gezicht is zoo vroolijk als dat van een engel. De tweede is langer, maar ook heel oud. Hij draagt een gescheurde boerenjas. Zijn baard is breed geelgrijs. Hij is een sterke man. Vóór ik tijd had hem te helpen, keerde hij mijn boot om alsof 't een emmer was. Hij is ook vriendelijk en opgewekt. De derde is lang en zijn baard is wit als sneeuw en reikt tot aan zijn knieën. Hij ziet er ernstig uit, heeft zware wenkbrauwen en hij draagt niets dan een stuk mat, dat om zijn middel gebonden is".

„En spraken ze tegen u?" vroeg de bisschop.

„Grootendeels deden zij alles zwijgend en ze spraken ook onderling weinig. Zij hoefden elkaar maar een blik toe te werpen om elkaar te begrijpen. Ik vroeg den langste, of ze daar al lang gewoond hadden. Hij fronste en mompelde iets alsof hij boos was, maar de oudste nam zijn hand en glimlachte en toen bedaarde de lange weer. De oudste zei alleen: 'Heb medelijden met ons' en glimlachte".

Terwijl de visscher sprak, was het schip dicht bij het eiland gekomen.

„Nu kunt u het duidelijker zien, als Uwe Genade wil kijken", zei de handelaar en wees met de hand.

De bisschop keek en zag nu inderdaad een zwarte streep — het eiland. Na het enkele oogenblikken opgenomen te hebben, liep hij naar den achtersteven en vroeg den roerganger:

„Welk eiland is dat?"

„Dat heeft geen naam", antwoordde de man. „Er zijn veel zulke eilanden in deze zee".

„Is het waar, dat er daar kluizenaars wonen, voor de redding van hun ziel?"

„Dat is zoo, Uwe Genade, maar ik weet niet of het waar is. Er zijn visschers, die zeggen hen gezien te hebben, maar natuurlijk is het mogelijk dat zij maar iets vertellen".

„Ik zou graag op het eiland aan wal gaan en die mannen opzoeken", zei de bisschop. „Zou dat mogelijk zijn?"

„Het schip kan niet dicht bij het eiland komen", antwoordde de roerganger, „maar u zou er in een boot naartoe geroeid kunnen worden. U kunt het 't best den kapitein vragen".

De kapitein werd geroepen en kwam.

„Ik zou die kluizenaars willen opzoeken", zei de bisschop. „Kan ik aan land geroeid worden?"

De kapitein trachtte hem daarvan af te brengen.

„Natuurlijk kan het", zei hij, „maar we zouden veel tijd verliezen. En als ik zoo vrij mag zijn het Uwe Genade te zeggen, die oude lieden zijn uw moeite niet waard. Ik heb hooren zeggen dat het malle oude kerels zijn, die niets weten en nooit een woord spreken, net als de visschen".

„Ik zou hen willen opzoeken", zei de bisschop, „en ik zal u betalen voor de moeite en het tijdverlies. Laat u een boot voor me strijken".

Er viel niets tegen te doen en het bevel werd dus gegeven. Het schip zette koers naar het eiland. Er werd een stoel voor den bisschop bij den voorsteven gezet en hier ging hij zitten en keek naar het eiland, evenals de andere passagiers, die zich eveneens bij den voorsteven verzameld hadden. Na een poosje zagen de passagiers met de scherpste oogen dat er rotsen op waren, vervolgens een leemen hut. Ten laatste zag één hunner de kluizenaars zelf. De kapitein bracht een verrekijker en reikte dezen,

na er zelf door getuurd te hebben, den bisschop toe. „'t Is zoo. Er staan drie mannen op het strand. Daar, een beetje rechts van die groote rots".

De bisschop nam den verrekijker, stelde hem in en zag de drie mannen: een langen, een kleineren en een heel kleinen, gebogen man, die op het strand stonden en elkaar bij de hand hielden.

De kapitein wendde zich tot den bisschop.

„Het schip kan niet dicht bij komen, Uwe Genade. Dus moet ik u verzoeken hier in de boot te gaan, terwijl wij hier ankeren".

Het anker werd snel uitgeworpen en de zeilen gereefd. Er was een ruk en het schip trilde. Een boot werd gestreken, de roeiers sprongen er in, de bisschop klom de ladder af en ging zitten. De mannen trokken aan de riemen en de boot naderde snel het eiland. Spoedig zagen zij de mannen staan: een langen, met slechts een stuk mat om het middel, een kleineren in een gescheurde boerenjas en een heel bejaarden, gebogen van ouderdom en gekleed in een ouden toog — alle drie hand aan hand.

De roeiers hielden bij de kust de riemen in en één hield de boot met een bootshaak vast, terwijl de bisschop uitstapte.

De oude mannen bogen voor hem en hij gaf hun zijn zegen, waarbij zij nog dieper bogen. Toen richtte de bisschop het woord tot hen.

„Ik heb gehoord", zei hij, „dat gij, godvruchtige mannen, hier woont tot redding van uw ziel en om voor uw medemenschen tot onzen Heer, Christus, te bidden. Ik, een onwaardige dienaar van Christus, ben door Gods genade geroepen om Zijn kudde bijeen te houden en te onderrichten. Ik wenschte u, dienaren van God, te bezoeken en te doen wat ik kan om u eveneens te onderrichten".

De oude lieden keken elkaar aan, glimlachten, maar bleven zwijgen.

„Zegt mij", zei de bisschop, „wat doet gij om uw zielen te redden en hoe dient gij God op dit eiland".

De tweede kluizenaar zuchtte en keek naar den oudste, den héél bejaarde. Deze glimlachte en zei: „Wij weten niet, hoe God te dienen. Wij dienen en onderhouden alleen onszelf, dienaar Gods".

„Maar hoe bidt gij tot God?" vroeg de bisschop.

„Wij bidden op deze wijze", antwoordde de kluizenaar. „Drie zijt Gij, drie zijn wij, heb medelijden met ons".

Toen de oude man dit zeide, hieven alle drie hun oogen ten hemel en zeiden:

„Drie zijt Gij, drie zijn wij, heb medelijden met ons".

De bisschop glimlachte.

„Gij hebt blijkbaar iets van de Heilige Drievuldigheid gehoord", zei hij. „Maar ge bidt niet op de juiste wijze. Ge hebt mijn genegenheid gewonnen, godvruchtige lieden. Ik zie dat ge wenscht den Heer te behagen, maar niet weet hoe Hem te dienen. Dat is niet de wijze om te bidden, maar luister naar mij en ik zal u onderrichten. Ik zal u onderrichten niet op de wijze van mijzelf, maar op de wijze, waarop God in de Heilige Schrift elk mensch geordonneerd heeft tot Hem te bidden".

En de bisschop legde den kluizenaars uit hoe God zich aan de menschen geopenbaard had en sprak hun van God den Vader, en God den Zoon en God den Heiligen Geest. (*Slot op bladz. 624*)

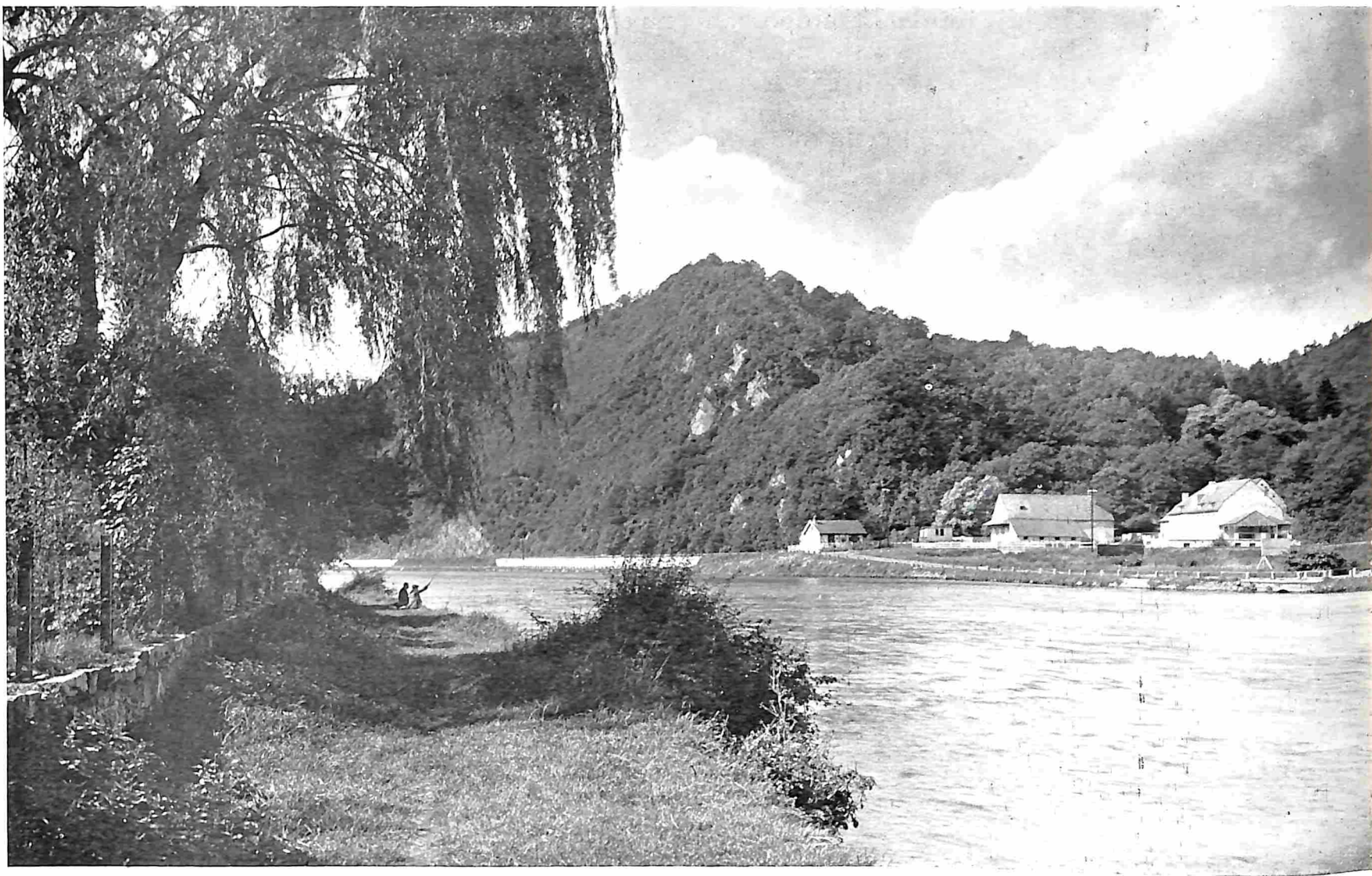

Foto Ed. Schindeler, Herstal, België

BIJ ANSEREMME IN DE MAASVALLEI

DOOR 'T WALENLAND

DOOR L. SPRUIT

HEEL anders dan het bedrijvige Henegouwen en de schilderachtige Ardennen is het gebied van de Maas. Weinig touristen zullen de wondermooie boottocht Dinant-Namen verzuimd hebben en de allerliefste Maasdorpjes, waar men zoo heerlijk roeien, zwemmen en visschen kan, zijn bij heel wat landgenooten bekend. Maar de Maas-steden komen er dikwijls minder goed af, dienen vrijwel uitsluitend als uitgangspunt voor tochten de Ardennen in en . . . verdienen beter. Want ze liggen zoo mooi en als de stad zelf niet de moeite waard is, dan is het toch wel de naaste omgeving. Dinant behoort tot de oudste steden van het land. Weinig sporen zijn er van haar ouderdom terug te vinden. De O.L. Vrouwekerk is uit de 13de eeuw, maar de monstrueuse toren bederft den indruk. Vlak tegen de rotsen geplakt schijnt de kerk, en erboven ligt als een oude slapende hond de citadel, die in 1818 werd gebouwd door de Fransen en nu alleen nog maar een bezienswaardigheid is, waar de vreemdeling graag ruim vierhonderd treden voor naar boven klimt. En het uitzicht loont alle moeite: de Ardennerbergen en, uitgeslepen in de rotsen, het Maasdal met de in haar rust imponerende rivier. We kunnen over den „bergrug” evenwijdig aan de rivier verder wandelen naar de oorlogskerkhoven en door de kleine, onderaardsche grotten weer afdalen. We kunnen ook langs de Maas gaan naar de Fransche tuinen van kasteel Freyr of in den faubourg St. Paul de Bayard-rots bewonderen. En tenslotte zijn de drie merkwaardigheden van Dinant niet over te slaan: honingkoek, forellen en dinanderies, welke laatste, kope-

III. DE MAASVALLEI

ren snuisterijen, een traditie achter zich hebben die tot in de Middeleeuwen teruggaat! ☼ Aan de samenvloeiing van Maas en Sambre ligt Namen, de „poort van de Ardennen”. Dit kruispunt van de lijnen Parijs-Luik en Aarlen-Brussel is overbekend, en menigeen zal de kathedraal en de St. Loup, de uitgestrekte onderaardsche grotten en kelders, de oude citadel en het voormalig grafelijk kasteel wel bezichtigd hebben. Minder bekend is, dat Namen in zijn oudheidkundig en zijn bisschoppelijk museum bijzonder mooie dingen herbergt en een dag, hier doorgebracht, ons het oude Maas-land veel nader zal brengen. ☼ Maar wie kent eigenlijk Hoei? Tusschen Namen en Luik ligt het, en voor buitenlanders is het meestal niet meer dan een doorgang van Luik naar Namen of omgekeerd. Toch hebben al die haastige doortrekkers groot ongelijk, want Hoei is een bijzonder mooi, oud stadje dat het glansrijk kan opnemen tegen de andere Maassteden, en hierom alleen al zou men verstandig doen met het stille Hoei als uitgangspunt te kiezen voor Maas- en Ardennentochten en niet Namen of Luik: want 't is hier zoo rustig en . . . zoo mooi. Vier bezienswaardigheden heeft Hoei volgens de Walen: li rondia (het roosvenster van de kapittelkerk), li chestia (de citadel), li bassinia (een oude fontein) en li pontia (de romaansche bogenbrug over de Maas). De in 1311 begonnen kerk is zwart en verweerd van buiten, maar inwendig een ijle, hooge, smalle bouw, die in de Nederlanden haar gelijke nergens vindt, zóó immaterieel dat het onbegrijpelijk lijkt dat al dit glas met zoo weinig steen ertusschen kan blijven staan! Mooi is het vlammeende roosvenster, li ron-

dia, maar minstens even mooi is de kerk zelf en de prachtig intacte crypt uit de 11de eeuw is al evenzeer de moeite waard. Het stadje ligt aan de Maas, daar waar de Hoyoux erin uitmondt. De „altstadt” vinden we in de wig tusschen beide rivieren. De hoofdkerk staat aan de Maas vlakbij de oude brug, en met de citadel erboven hebben we zoo al drie van de vier geijkte bezienswaardigheden bijeen. Maar er zijn er nog wel meer hier, al worden die niet zoo vermeld! Minstens even belangwekkend is het prachtige 13de eeuwse Bethléem achter de kerk, een portaal waardoor ge toegang krijgt tot dat oude, stille wereldje rondom het bedehuis, waar herinneringen aan vastzitten: vroegere kloosters, en de heeren van Oultremont, wier 14de eeuwse toren trouwens nog bewaard is gebleven. De „basinia” is een fontein uit 1406, die het gerust op kan nemen tegen zijn beroemdere collega's uit de Vlaamsche gewesten. De Maasvallei is immers het land van de kunstsmiden geweest, vanouds. De Bartholomaeuskerk te Luik bewaard de prachtige oude doopvont van Regnier de Huy (1113) en in de Hoeische hoofdkerk is werk te zien van Godefroy de Claire uit dezelfde eeuw. De tegenwoordige dinanderiers, de vaak zoo prullige koperen snuisterijen, zijn de laatste resten van een traditie, die zes of zeven eeuwen teruggaat. Wilt ge een oude kloostergang zien en een folkloristisch museum, dan moet ge het voormalig minnebroederklooster bezoeken. In het pas-geopende museum vinden we o.a. bijzonderheden over den wijnbouw boven Hoi.

Foto Ed. Schindeler, Herstal, België

TWEDE BINNENHOF IN HET PALEIS VAN JUSTITIE TE LUIK

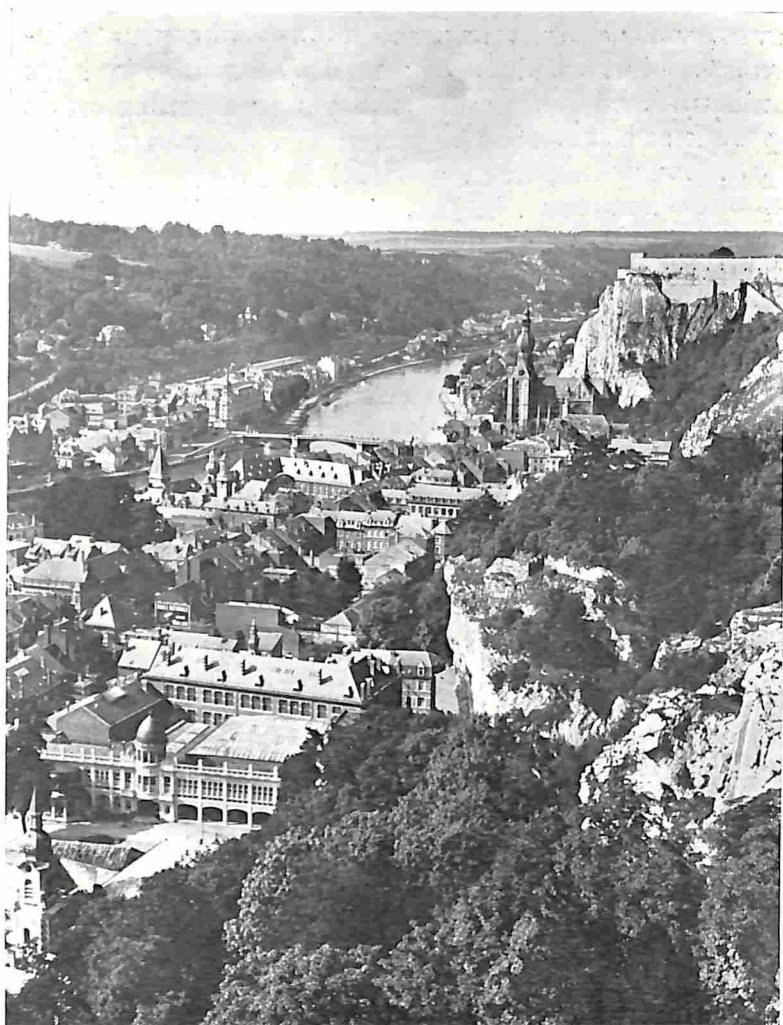

Foto Ed. Schindeler, Herstal, België

PANORAMA VAN DINANT

Dan is er het graf van Pierre l'Hermite in de resten der oude abdij van Neufmoustier, en het oude klokhuis, de wallen, het Matthaëushuis. Genoeg om eenige dagen bezig te zijn, vooral wanneer we in ons programma opnemen de tocht naar Sarte, zigzag tegen de rotsen op tot waar bij het Predikheerenklooster het kerkje met 't eeuwenoude genadenbeeld van N.-D. de la Sarte staat. Laat u de geschiedenis van dit miraculeus Moedergodsbeeld eens vertellen door zoo'n oud Waalsch vrouwtje, dat is al iets moois op zichzelf. Ook voor den inwendigen mensch zorgt het oude Hoi uitstekend: de specialiteiten zijn landwijn, kaas, gebak en forellen uit de Hoyoux. Een plaatsje dus dat om meer dan één reden een verblijf wenschelijk maakt! ☼ Met Luik zijn we aan het einde van de Maas in Wallonië gekomen en zoo vreedzaam en schilderachtig de rivier tot hier en ook in Luik nog is, zoo onheilspekkend wordt zij verderop bij Seraing, waar ze doorstroomt tusschen hoogovens en fabrieken, waar ze het schijnsel van booglampen, schijnwerpers en rosse vuren weerkaatst en haar water zwart ziet van het kolenstof. ☼ Luik is een stad met een eigen sfeer. Zelfs wie er slechts enkele uren op doortocht is, proeft daar wel iets van. Het „hart van Wallonië” klopt onstuimig: allereerst is Luik werkstad en die koortsachtige bedrijvigheid is ook wel het eerste dat den vreemdeling opvalt. Van heel vroeg tot heel laat wordt er gewerkt en dat in alle denkbare bedrijven, zoodat b.v. de Luiksche universiteit met haar talrijke, streng-verplichte colleges meer van een drilschool dan van onze vrije Nederlandsche hoogeschole weg heeft. Maar naast dit intense werkleven kent de stad ook even intens het vacantiehouden: het straatleven, café's, mondainiteit, flaneeren als in Parijs, een geanimeerd theater-

leven, waarbij de opera een belangrijke plaats inneemt. Die kwijnt in het Luiksche land niet! De Luikenaar heeft een panache als geen ander en de opera met haar groot gebaar past volkomen bij zijn aard. Overigens, wat een stad! Aan de Maas liggen de oude buurten „la Batte” „la Goffe” met interessante oude huizen en het Maison Havart, Maison Curtius en Maison Ansembourg geven voorbeelden

van echte Luiksche bouwstijl. Typisch Luiksche zijn ook de licht-eiken Louis XV-meubelen. E c h t Luiksche is het pathos der fonteinenvan Delcour, heerlijk is het onder de zware boom en van den Jardin

d'Acclimatation met het wijde uitzicht over Maas en Ourthe, en van de hoogten van Cointe en citadel heeft men een heerlijk uitzicht over de kronkels

der beide rivieren, maar wat Luik vooral belangwekkend maakt zijn de vele oude kerken, waar soms groote herinneringen aan verbonden zijn (1246, eerste viering van H. Sacramentsdag met procesie van St. Martin uit), en vooral het paleis van de prins-bis-

schoppen, nu Paleis van Justitie. De binnenhoven zijn terecht beroemd. Tusschen 1508 en 1540 is dit prachtige huis gebouwd door bisschop Eberhard van der Mark en de binnenhoven met hun zware kolonnades verraden Moorsche, Italiaansche, Renaissance- (vooral in de arduinsteen) en laatgotische invloeden. Ze zijn van een trotsche kracht en een rust die imponeeren, en had Luik niet meer dan dit, dan zou de stad nóg de moeite van een bezoek waard zijn. ☼ Over de bewogen geschiedenis van het prins-bisdom zijn boekdeelen te vullen;

dat is trouwens gebeurd. Reeds heel vroeg was de stad een centrum van artistiek leven, voornamelijk kunstnijverheid in dienst der Kerk. Hieraan danken we de meesterstukken aan edelsmeed-kunst, émaille- en bronswerk der „school van de Maas”. Omstreeks 1550 bezat Luik alleen 32 bloeiende gilden voor kerkelijke kunst! ☼ De legende wijst St. Hubertus aan als stichter van Luik. Eer-

tijds was Tongeren bisschopsstad, na 308 Maastricht. St. Hubertus kende Luik (Legia) als een idyllisch gelegen buitenverbliffje van de bisschoppen van Tongeren-Maastricht. Hij stichtte er in het begin van de 8ste

eeuw een kerk ter nagedachtenis aan zijn voorganger bisschop Lambertus, die bij Legia was vermoord. Dit was het begin van een nederzetting die

snelgroeide, en waaraan de bisschopszetel dan ook weldra verplaatst werd. Mooie herinneringen aan die oude tijden, aan opkomst en macht van het prinsbisdom, aan den rijkdom der Luiksche burgerij zijn nog overal te vinden. Wonderlijk democratisch doet

ons het privilege aan dat bisschop Albert II v. Cuyck aan zijn Luikenaren gaf: dat nimmer een Luiksche schepencollege gebracht kon worden en dat niestemming van den eigenaar; zelfs geen gerechtsdienaar die een misdadiger zoekt. Dit privilege dateert van 1198, en nog altijd luidt een oud Luiksche spreukwoord: „Pauvre homme dans sa maison est roi”. Jammer genoeg hebben burgeroorlogen en plunderingen veel van de oudste gebouwen ver-

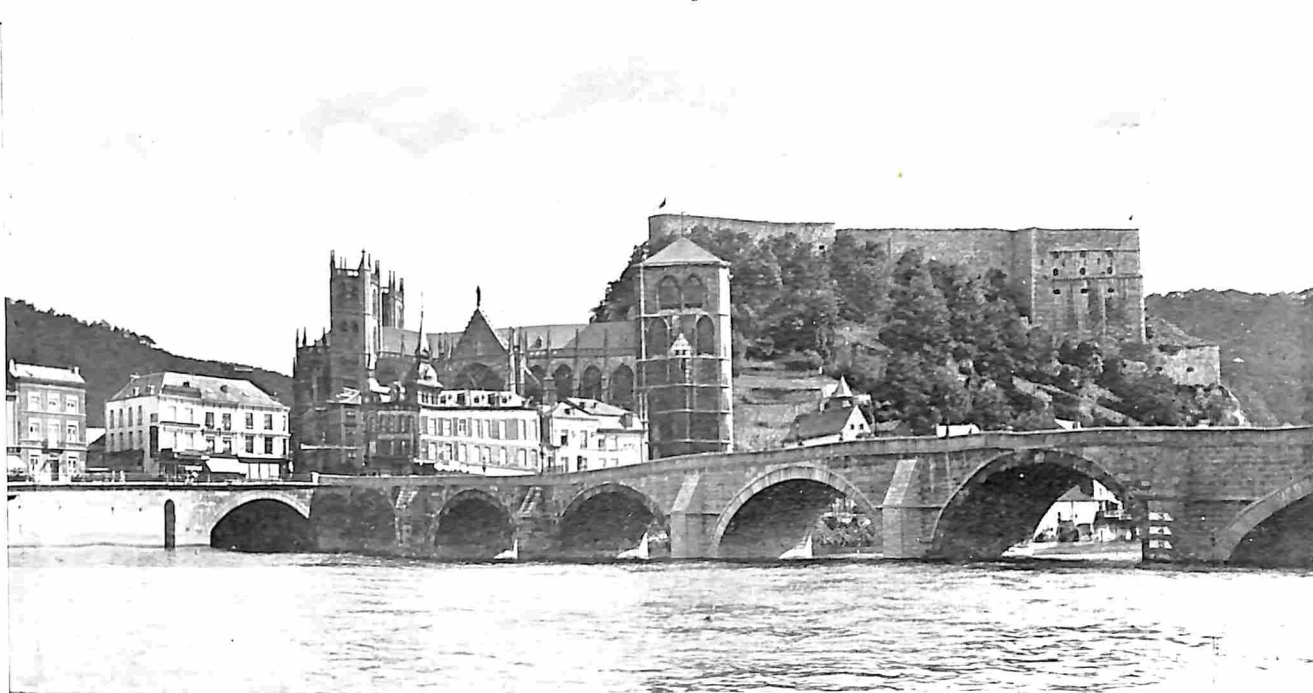

Foto Ed. Schindeler, Herstal, België

HOEI (HUY) IN DE MAASVALLEI

Foto Ed. Schindeler, Herstal, België

DE PONT DE JAMBES TE NAMEN

loren doen gaan. De oude St. Martin b.v. — die van de Sacramentsprocessie — is in 1312 verbrand, toen de Luiksche adel bij een van de vele opstanden der burgerij in die kerk gevlucht was, volgens het oude asylrecht. De burgers staken de kerk met de edelen in brand en niemand ontkwam. Zoo is nog altijd de Luiksche aard: fel en onstuimig. ☼ Als woonstad is Luik niet altijd ideaal. Koud-vochtig is de atmosfeer er meestal, en het grootste gedeelte van het jaar variëert de windrichting van zuidoost tot noord-noordoost. Meestal volgt er regen op; de droge, snerpende oostenwind maakt dat het er eind Maart dikwijls nog volop winter is. Maasgassen en nevel maken het verblijf er niet altijd aangenaam. Maar interessant blijft Luik toch, met zijn mooie ligging aan Maas en Ourthe, zijn kerken, musea en oude huizen, zijn eerbiedwaardigen ouderdom en intens leven. Luik sleept ons mee en na korten tijd voelen we ons opgenomen door dezen ononderbroken stroom van energie, die komt en gaat als het bloed van een machtig kloppend hart.

Saxifraga sarmentosa

(HET MOEDERPLANTJE)

DOOR G. KROMDIJK

TOT de ouderwet-sche kamerplanten mogen we ongetwijfeld ook de *Saxifraga sarmentosa* rekenen, het Moederplantje. Men trof het vroeger zoo goed als in elke woning aan, waar het dan vlak voor het venster hing. Ons Moederplantje is n.l. een hangplant, en dit zal wel mede een der redenen zijn, dat men het thans zoo weinig meer aantreft. In onze tegenwoordige huizen komen zoo goed als geen houten plafonds meer voor, de moeilijkheid is dus: waar moet men de plant hangen? Een aardige oplossing voor deze moeilijkheid zag ik onlangs. Een lange, glazen bloemenvaas diende als standaard; de pot was er bovenop geplaatst, zoodat de talrijke ranken sierlijk af konden hangen. ☼ Het Moederplantje vormt een rozet van ronde, sterk behaarde blaadjes, die met zilvergrijze nerven versierd en van onderen rood gekleurd zijn. Zonder de roode, draadvormige ranken, die zich in grooten getale ontwikkelen, is de *Saxifraga* reeds een aardig plantje. De talrijke ranken vormen aan den top jonge plantjes, die op hun beurt weer voor nieuwe ranken en jonge plan-

tjes zorgen, zoodat de plant steeds langer wordt. ☼ De vermenigvuldiging is al heel gemakkelijk, immers men kan van deze jonge plantjes steeds weer andere planten kweken. In het voorjaar of in den zomer verschijnt bij de oudere planten een sterk vertakte bloemstengel, bezet met talrijke witachtige bloempjes. ☼ Het gebeurt nogal eens, dat de Moederplant na den bloei afsterft, doch dat is geen bezwaar, immers men heeft nieuwe planten kunnen kweken. ☼ Het Moederplantje behoort tot de familie der Steenbreekachtigen en is uit China en Japan afkomstig. Het groeit heel gemakkelijk in-

dien we slechts zorgen voor een licht en niet te warme standplaats. Vooral in den winter mag de temperatuur niet te hoog zijn. Ze verlangen een luchtig, doch voedzaam grondmengsel; in den zomer geven we dus van tijd tot tijd een weinig vloeimest. In den groeitijd veel water, doch in den winter zijn we aan den zuinigen kant. ☼ Vroeger bedekte men den geheelen potrand met een laagje watten, opdat de dunne ranken zich niet zouden afsnijden. Die watten staan nu juist niet mooi, daarom kan men beter gebruik maken van een gummiring. ☼ Hoewel het Moederplantje niet winterhard is, komt het toch een enkele keer voor, dat het, in den vollen grond gezet, 's winters buiten overblijft. We dienen dan echter voor een zeer beschutte standplaats te zorgen, terwijl we het daar in het voorjaar al moeten planten. Natuurlijk mag de standplaats ook in geen geval te nat zijn. ☼ Naast de gewone *Saxifraga sar-*

SAXIFRAGA SARMENTOSA

mentosa treft men nog enkele bonte vormen aan, doch deze zijn veel teerder en voor kamercultuur dus minder geschikt.

HOLBEWONERS

DOOR KO ZWEERES

IEDEREEN zal het met me eens zijn, dat het konijn een grappig dier is en geen leek op biologisch gebied zal het wel in zijn hoofd halen, om een campagne tegen deze aardige knagertjes op touw te gaan zetten. Toch zijn deze diertjes, die in het duin in vaak ontstellend groote aantallen voorkomen, veel schadelijker dan alle vogels van de zwarte lijst bij elkaar. ☼ Het is niet alleen aan de uitdroging tengevolge van de waterleidingen te

wijten, dat de duinflora in de laatste tientallen jaren zoo onrustbarend verarmd is. Voor een zeer belangrijk deel zijn daar ook de konijntjes schuld aan. Overal, waar zij in grooten getale voorkomen, krijgen we een armelijke konijnenflora. Een plantengroei van een steppenachtig type, met kleine, gedrongen exemplaren. 's Winters knagen ze den bast af van allerlei struiken en vooral de aardige kardinaalsmutsjes — Verborgten Oranjeklanten heeten die in Kennemerland, omdat ze binnen de roode zaadhuid helder oranje zaadjes verborgen houden — moeten het dan steeds weer ontgelden. ☞ Overal in het duin zien we de sporen van hun aanwezigheid. Niet alleen uit de ronde „bolletjes”, die overal verspreid liggen, maar ook uit de vele witgebleekte schedeltjes en de talloze halfvergane hulzen van jachtpatronen. Die schedeltjes en patroonhulzen staan in onmiddellijk verband met elkaar. Want er loopen in den jachtijd nog maar

al te veel lieden met een geweer rond, wien het verband tusschen schieten en doodelijk raken niet heelemaal duidelijk is. ☞ Zoo weet menig aangeschoten en zwaargewond konijntje zich nog een eindweegs voort te slepen, zoodat het niet door de drijvers gevonden wordt en in een afgelegen hoekje ellendig omkomt. Dat men uit vermaak op die diertjes wil jagen, moet iedereen voor zichzelf uitmaken. Maar schiet het wild dan ook onmiddellijk dood en laat het niet nog dagenlang lijden. ☞ Maar al is het konijntje overal, waar het in groote aantallen voorkomt,

schadelijk voor de duinflora en brengt het ook door z'n graverijen vaak het zand aan het stuiven, er is toch nog veel goeds van hem te vertellen. Behalve dat ze ons een smakelijk wildbraad leveren en er vele dames in „echte” konijnenbontmantels rondwandelen — wat heusch heel warm is — verschaffen ze door het graven van allerlei hollen, welke ze zelf lang niet altijd nodig hebben, woninggelegenheid aan een aantal vogeltjes, die een onmisbare stoffage van het duinlandschap vormen. ☞ Dat zijn in de eerste plaats de sierlijke, vlugge tapuiten met hun witte lokstaarten, die bij elke duinwandeling voor ons uitvliegen, van paaltje tot paaltje, tot het hen gaat vervelen en ze met een grooten boog om ons heen trekken. Maar ook de bonte bergeenden en de aardige holenduifjes zijn vrijwel geheel op de konijnen aangewezen, wat hun nestgelegenheid betreft. Waar zich dan in boomlooze streken nog vaak het kauwtje bij voegt. ☞ Maar de grappigste bewoner van die koele en ruime woningen is toch wel het aardige steenuiltje. In den broedtijd kijken we altijd even bij elk konijnenhol, of zich in het losse zand ervóór geen vogelpootafdrukken afteekenen. En niet zel-

den komen we zoo achter het geheim van de steenuiltjes, want ze zijn nog betrekkelijk algemeen in de duinstreek. ☞ Als de jongen een paar dagen oud zijn — het zijn er meestal een stuk of vier, zes per nest —, kunnen we hen vaak voor het hol aantreffen, waar ze in den vroegen ochtend of tegen den avond tegen het laagstaande zonnetje zitten te knipoogen. Dat is ook makkelijk voor de ouden, als ze met voedsel komen aandragen. Dan hoeven ze niet eerst het hol in te duiken, maar worden aan de deur door de hongerige schare opgewacht. ☞ Het steenuiltje is een gezellig diertje, dat zich vaak ook overdag vertoont en dan heelemaal niet schuw blijkt te zijn. Bovendien is het een van onze algemeenste uilensoorten, die niet zelden in de onmiddellijke nabijheid van de menschelijke woningen broedt, en die we in vrijwel elk landschap kunnen aantreffen. ☞ In het polderland broeden ze in de holle knotwilgen, net als de wilde eenden en de

torenavalkjes. In de dorpen van de Veluwe en den Achterhoek maken ze hun nest in een holle linde op het dorpsplein, en in het vroege voorjaar, als het mannetje z'n wijfje in pijlsnelle vaart najaagt, zoodat ze rakelings langs ons heen schieten en we hun donkere schimmen vaag tegen den sterrenhemel zien afsteken, zijn de nachten vervuld van hun klagelijk geroep. Pi-oew, pi-oew! De boeren die het hooren, zeggen dat het onheil voorspelt, en als ze tegen een venster vliegen van een kamer waar een zieke ligt, voorspelt dat den naderenden 'dood. Sprookjes?

STEENUIL

Maar de kleine roovertjes worden er niet minder hardnekkig om vervolgd. ☞ Door hun geringe grootte zijn ze voornamelijk aangewezen op muizen en kikkers, allerlei insecten en soms een enkel vogeltje. Misschien is dit laatste wel de reden, dat ze, wanneer ze zich overdag vertoonen, vrijwel steeds achtervolgd worden door een lawaaiende bende musschen en spreeuwen en meezen en wat al meer. ☞ Als we plotseling zoo'n geroezemoes van vogelstemmen hooren, weten we al, wat dat beteekent. Het is soms om medelijden met het achtervolgde diertje te krijgen. De kleine plaaggeesten doen verwoede aanvallen op hem, zoodat hij van angst niet weet waar hij zich bergen zal, terwijl ze de heele omgeving alarmeeren en hij geen kans krijgt om iets te vangen. ☞ Tot een donker gat in een muur of een holle boom uitkomst brengt. Beduusd wacht hij daar, tot de kwelgeesten, die nog een poosje blijven doorschelden, verdwenen zijn. Dan komt hij voorzichtig te voorschijn en tracht ongemerkt zijn weg te vervolgen. Maar weldra krijgt een mees of een vink hem in de gaten, en dan begint het lieve leventje weer van voren af aan.

Oude kerken in de Groninger Ommelanden

DOOR ADOLF PATHUIS

(IV. Slot)

ZOOALS in een vorig artikel gezegd, werden de kloosters zeer spoedig rijk en machtig. De abt trad op als grootgrondbezitter en kreeg daardoor een andere plaats in de samenleving.

De groote rijkdommen leidden allerwege tot verfraaiing der interieurs. Daarenboven verslapte de weelde de energie der voormannen, zooals Hidde Jensema, een Ommelander jonker (1497—1573), dat schetst in zijn dagboek. Bawe Cater, de echtgenoot van Bartold van Starckenborgh, jonker en hoveling tot Dykum en Garsthuizen, ging in dien tijd met haar zoons en schoondochter, Gaets Grovestins, naar de kerk aldaar, doch vond de deur gesloten. Op haar last hakte Hiske Berent, een timmerman uit Loppersum, een gat in den toren, klom er door en opende de deur. Samen traden ze voor het altaar om daarvan het kleed te verwijderen en te beschadigen. Deze symbolische handeling, door een der meest vooraanstaande personen, zal niet zonder gevolg gebleven zijn. Na de bekende woelingen in de 16e eeuw deed de gereformeerde religie hier in 1594 voorgoed haar intrede. Kerkgebouwen werden overgenomen en naar „de eischen des tijds” ingericht. Prachtige en kostbare altaren, beelden, muur en gewelfschilderingen, priestergeleden enz. werden op de meest ruwe wijze verwijderd. De protestanten vroegen slechts een zaalruimte, een preekstoel en wat zitbanken. Elke

vorm van symboliek werd verbannen. De predikant kreeg tot taak de zielen nader tot God te brengen door het eenvoudige klare woord, dus zonder bemiddeling van uiterlijk schoon. Van de kunstschaten bleef zoo goed als niets bewaard. Te Krewerd is nog een laat gotisch orgel uit 1531 aanwezig. Te Midwolde (w.) en te Scheemda behield men een renaissance-orgel; het laatste is nu in het Rijksmuseum te Amsterdam geplaatst. Een kleurig altaarkleed en priesterkleedij uit de 15e eeuw, afkomstig van Warfum, berusten in het Museum van Oudheden te Groningen. Alleen de torenklokken bleven alom gehandhaafd. De geverfde zandsteen Veronica-statie in de Commandery der Johanniter-orde te Kloosterwytwerd, gemeente Uskwerd, dateerende uit de eerste helft der 16e eeuw, bleef ongeschonden bewaard. Priesterkerken zijn er nog legio, grootendeels echter afgesloten. Buiten de bronzen grafplaten verdient de epitaaf voor den priester Egbert Onsta († 1476) te Middelstum belangstelling. Dit

stuk heeft een minder genadige behandeling ondervonden; het kwam danig verminkt onder een pleisterlaag vandaan. Bij de restauratie werden door een dorpsstucadoor nieuwe hoofden aangebracht en kaarsen geplaatst op de zuiltjes links en rechts van de groep. Allicht hebben hierop vroeger beelden van heiligen gestaan. Het koor — nu overbodig geworden — werd doorgaans afgesloten door een, het interieur zeer ontsierenden, wand van hout en glas. Met de Reductie — de definitieve toetreding van Stad en Ommelanden tot de Unie van Utrecht — kwam er aan de Groninger bouwkunst een einde. Tal van schuurkerkjes

werden nu gebouwd, o.a. te Bourtange (1607), Delfzijl en Faan. Ze waren te weinig solide gebouwd om de eeuwen te kunnen weerstaan. Reeds in de vorige eeuw moesten ze worden vervangen. De meeste zijn pilasterkerkjes zonder eenige kunstwaarde. Slechts een viertal komt boven dit peil uit. Het zijn de kerken te Sappemeer (1655), de Nieuwe Kerk te Groningen (1660—1664), te Harkstede (1692—1700) en te Oostwold (1775). De eerste twee werden gebouwd onder leiding van Conraet Roeleffs, die door „Borgemesteren ende Raedt der stad Groningen” naar Holland was gezonden om daar eens af te kijken hoe de protestantsche kerkengebouwd werden. Hij kwam met teekeningen terug en zoo werd de achzijdige koe-

pelkerk te Willemstad (1583—1604) tot model van de kerk te Sappemeer. Het eertijds met koperen platen bedekte dak werd tijdens de Fransche bezetting vervangen door een afdekking van gewone pannen. Volgens Dr. M. D. Ozinga werd door aanbrenging van 4 zuilen het gebouw tot een kruiskerk gewijzigd. De Nieuwe Kerk te Groningen, waarvan 7 Juni 1660 de vier hoeksteen door de vier burgemeesters werden gelegd, werd eveneens gebouwd onder de leiding van Conraet Roeleffs. Het is een copie van de Noorderkerk te Amsterdam, welke laatste een monumentalere uitvoering van die te Blokzijl is. In 1775 diende deze Groninger kerk weer tot voorbeeld bij den bouw van de kerk te Oostwold (O.); gewijzigd in 1882. Originaliteit is dus verre te zoeken. De vergelijking met een middeleeuwsch baksteenbouwerk kunnen ze niet doorstaan. Toch is er één kerk de aandacht waard, n.l. die te Harkstede. De bouw werd geheel bekostigd door Henric Pic-

ZANDSTEENEN EPITAAF (103×88 cm) VOOR EGBERT ONSTA, DEN TWEEDEN PRIESTER DER KERK, † 1476

Het stuk is gerestaureerd, de hoofden zijn nieuw aangebracht. Op de zuiltjes ter rechter en ter linkerzijde zijn kaarsen geplaatst. Oorspronkelijk zullen hierop heiligenbeeldjes gestaan hebben

cardt en Anna Elisabeth Rengers, Heer en Vrouw van Slochteren etc., die hiervoor f 70000.— op rente genomen hadden van „Syne Konincklycke Majesteyt van Groot Brittannien, Willem de Derde, Prince van Orangien”, onder de voorwaarde, dat deze schuld niet opvorderbaar zou zijn voor het overlijden der

genoemdeechtelieden.

⊗ Piccardt werd spoedig daarop unicus collator van Harkstede en reeds 20 Juni 1692 volgde het leggen van den eersten steen. ⊗ Henric Coeur en Geert van der Aa waren er —blijkens een gedenkbord— resp. meester metselaar en meester timmerman van.

⊗ Inderdaad is het een meesterwerk geworden. Volgens den Rijksbouwmeester C. H. Peters is het de eenige protestantsche kerk met een steenen overwelfing.

⊗ Het gebouw heeft nog tal van details die aan den katholieken tijd herinneren; zelfs een koor. Het is dus werkelijk te beschouwen als een voortzetting der oude baksteen-bouwkunst. ⊗ Was de gelegenheid er voor geweest, was men op deze wijze voortgegaan met het zoeken naar nieuwe, eigen modellen, dan zou — al bouwende — de goede weg tot

behoud der inheemsche kunst zeker gevonden zijn. ⊗ Het eenbeukige schip met 4 traveeën heeft een driezijdige koorsluiting. Eén travee is uitgebouwd en correspondeert met den toren ter andere zijde. De kruisvorm en zelfs muurnissen werden in eere gehouden. De ramen zijn spitsbogig gesloten. Alleen de ornamenten zijn uit den tijd van den bouw zelf. Op de kruispunten der gewelfribben, op

consoles etc. overal ziet men de alliantiewapens Piccardt en Rengers. ⊗ De trap naar de galerij, ook van baksteen, werd aan den buitenkant aangebracht. ⊗ Onder den uitbouw ter linkerzijde bevindt zich een overwelfde grafkelder, waarin de gebalsemde lijken der stichters een rustplaats hebben

gevonden. ⊗ Het eenvoudige meubilair, eveneens uit den tijd der stichting, vormt met het gebouw een harmonisch geheel. In de meeste middeleeuwsche kerken is dat niet het geval. Er zijn nog vele interieurs, waarin de armoe-dige banken contrasteeren met het imposante bouwwerk, z ó ó

HEERENBANK IN DE KERK TE STEDUM. BEHOORENDE BIJ DE BORG NITTESSUM TE STEDUM, MET HET WAPEN VAN HET GESLACHT CLANT VAN STEDUM (± 1670).

zelfs, dat de protestantsche bezoeker voelt dat er iets ontbreekt, dat het niet zijn geest is, die aan de totstandkoming heeft medegewerkt. In het bijzonder is dit het geval in kerken waar de triomfboog smal en fors is opgemetseld, zooals o.a. te Tolbert.

⊗ Nauwelijks is de voor haar bestaansrecht strijdende kerk de heerschende staatskerk geworden of ook daar is de verandering merkbaar. ⊗ Hoe kon het ook anders, hoe was het te verwachten dat onze voorvaderen, die alle zorg be-

DOOPHEK IN DE KERK TE NOORDBROEK. STIJL LODEWIJK XIV. EVENALS DE PREEKSTOEL GELAKT IN 1779. DE LESSENAAR IS IN LODEWIJK XV-STIJL UITGEVOERD

steedden aan het interieur hunner woningen, zich thuis zouden gevoelen in die groote witgekalkte ruimte zonder enig decor. Al spoedig komt men van de eerste gedachte terug. Ondanks het felle verweer van den Utrechtschen predikant Gisbertus Voetius werd het orgel in eere hersteld. ⊗ De ten koste van het architectonische geheel sterk vergroote ramen werden weer gevuld met gebrandschilderd glas,

weliswaar niet met voorstellingen uit het leven des Heeren, doch met de emblemata van den Heer van het dorp, van die der collatoren enz. Zeer fraaie ramen zijn nog aanwezig in de kerk te Noorddijk en in die te Noordwolde; van die in tal van andere kerken zijn alleen maar de teekeningen bewaard gebleven. ☼ Inplaats van het priestergestoelte op het koor kwam het Heerengestoelte zijn plaats in de kerk vragen. Langzamerhand wordt het bankenplan weer een afspiegeling van de door standsverschil verdeelde samenleving. Te Zeerijp kan men nog duidelijk zien hoe zelfs de begraafplaats daarvan afhankelijk was: de adel op het koor in den daaronder gelegen grafkelder of crypt; de predikanten om den preekstoel, de

schoolmeesters — tevens organisten — onder het orgel; de eigenerfde boeren in het middenpad; de arbeiders (waarschijnlijk) op het kerkhof. ☼ De rouwborden, waarop doorgaans de 16 kwartieren van de(n) overledenewaren geschilderd, werden na de rouwperiode in het koor gehangen. ☼ Tot zelfs het belletje onder aan den „klingelbuul”, het collectezakje, het beslag der bijbelsenz., alles draagt nog de wapens der wereldlijke heerschers in de kerk. ☼ De nieuwe meubels, die met de Hervorming hun intrede deden, zijn de avondmaalstafel en het doophek. De laatste omsluit een gedeelte van de ruimte om den preekstoel. De voorzanger vindt daarin zijn plaats, de doopplechtigheid wordt er verricht. De avondmaalstafels zijn soms zeer fraai uitgevoerd, vooral in die

plaatsen waar een adellijk heer als unicus collator belangstelling toonde voor „zijn” kerk. De achttiende eeuwse tafel te Garnwerd — geheel van marmer — zou, volgens de overlevering, een speeltafeltje van den Abt van Aduard en de zijnen geweest zijn, hetgeen niet mogelijk is, daar er na 1580 aldaar geen kloosterlingen meer waren. ☼ Gelukkig zijn de in de vorige eeuw „uitgevonden” afschuwelijk leelijke petroleumlampen vervangen door elektrische van minder omvang en minder storende werking. In vele kerken is de verlichting en de verwarming — veelal zonder noodzaak — nog aangebracht ten koste van de schoonheid van het interieur. ☼ Moge ook hierin een verandering ten goede komen.

FREESIA'S

DOOR G. KROMDIJK

MOGELIJK hebt ge wel eens gedacht: kon ik zelf ook eens Freesia's kweeken, die heerlijk riekende bloemen, maar ge dacht dan natuurlijk aan groote kwekerijen, alle ingericht naar de eischen des tijds. Gij vergeleekt daarbij uw eigen kasje, wel een heel aardig kasje, maar bij strenge vorst ternauwernood vorstvrij te stoken. Freesia's bloeien in den winter, en uw oordeel was reeds klaar: dat gaat in ons kasje toch niet. Maar het gaat wel en heel goed zelfs, want hooge kunstmatige warmte verdragen ze juist

heelemaal niet. Daarom zullen we hier het een en ander over de cultuur van de Freesia's mededeelen. ☼ De Freesia's behooren tot de familie der Iridaceën en zijn uit de Kaapkolonie afkomstig. Vandaar dat de bloem, mede door den heerlijken geur, den bijnaam: Kaapsch lelietje der dalen verwierf. Het is een overblijvend bolgewas en de vermenigvuldiging geschiedt door zaaien en door jonge broedbolletjes, die zich aan den ouden bol ontwikkelen. ☼ Men zou de Freesia's in twee groepen kunnen verdeelen, n.l. de Freesia refracta alba met witte, en geel gevlekte bloemen, die hoofdzakelijk door zaaien vermeerderd wordt, en de gekleurde variëteiten, die men door middel van jonge bolletjes verder kweekt. Tegenwoordig is er echter ook van de gekleurde variëteiten al zaad in den handel, doch

Foto Van Tubergen

FREESIA'S

het zijn niet de mooiste kleuren. ☼ Wil men dus de nieuwe kleuren hebben, dan moet men niet zaaien, doch bolletjes bij den kweker koopen. Als een bezwaar wordt soms aangevoerd, dat de Freesia's slechts kort bloeien, doch dat kan men ondervangen door ze op verschillende tijdstippen te zaaien. De eerste maal zaait men in April-Mei, en voor de tweede maal in het begin van Juni. Dan laten we eerst het zaad in vochtig scherp zand eenigen tijd voorkiemen, om het daarna in een bakje of kistje uit te zaaien. Zoodra de jonge plantjes enkele cm hoog zijn, worden ze met een vijf- of zevental in een Geraniumpot gezet. We zorgen voor een krachtigen grond, die goed fijn verdeeld en eenigszins kalkachtig moet zijn. De potten worden buiten ingegraven en geregeld vochtig gehouden, terwijl men ze zoo nu en dan bij donker weer wat vloeimest geeft. Tegen October moeten ze in een bak worden ingegraven en komen ze onder

glas, voorloopig moet men echter hoog luchten. Hebben we een stookbak, dan is dat een ideale plaats, doch ook in een kouden bak gaat het heel goed, als we ze maar vorstvrij houden. ☼ Zoodra de knoppen verschijnen geven we ze een plaatsje in de koude kas, waar we de temperatuur vooral niet te hoog opvoeren. ☼ Nu tenslotte nog iets over de bolletjes. Daarmee kan men veel later beginnen, doch door ook hier op verschillende tijdstippen te planten kan men een eenigszins opvolgenden bloei verkrijgen. De eerste potten we bijv. eind Juni op, de laatste in Augustus. Men plant vijf tot zeven bolletjes in een pot en behandelt ze evenals de jonge zaailingen. ☼ Na den bloei moet men de planten — ook die van de jonge zaailingen, voorloopig nog aan den groei houden. Zoodra het blad gaat verdorren geven we geen water meer. Zijn ze geheel afgestorven, dan halen we de jonge bolletjes uit de potten, om ze droog te bezwaren. In Juni kan men die bolletjes dan weer oppotten en behoeft men niet meer te zaaien.

DE DRIE KLUIZENAARS

(Slot van bladz. 615)

GOD de Zoon kwam hier op aarde", zei hij, „om de menschen te redden en dit is de wijze, hoe Hij ons allen leerde bidden. Luistert en zegt mij na: 'Onze Vader'."

En de eerste oude man zei het hem na: „Onze Vader" en de tweede zei „Onze Vader" en de derde zei „Onze Vader".

„Die in de hemelen zijt", ging de bisschop voort.

De eerste kluizenaar herhaalde: „Die in de hemelen zijt", maar de tweede struikelde over de woorden en de lange kluizenaar kon ze niet goed nazeggen. Zijn haar was over zijn mond gegroeid, zoodat hij niet duidelijk kon spreken. Ook de heel oude kluizenaar, die geen tanden meer had, mompelde eigenlijk slechts onduidelijk.

De bisschop ging op een steen zitten en de ouden stonden voor hem en keken naar zijn mond en herhaalden de woorden naarmate hij ze uitsprak. En heel den dag gaf de bisschop zich moeite en zei een woord twintig, dertig, honderd keer over en de grijsaards herhaalden het na hem.

De bisschop ging niet heen vóór hij hun het gehele Onze Vader geleerd had, zoodat zij het niet alleen konden herhalen, maar het ook zelf opzeggen. De middelste kende het het eerst en de bisschop liet het hem over- en nog eens overzeggen en ten slotte kenden de anderen het ook.

Het was donker en de maan verscheen boven het water, vóór de bisschop opstond om naar het schip terug te keeren. Toen hij afscheid nam van de oude mannen bogen zij allen voor hem tot den grond. Hij hief hen op en kuste elk hunner en zei hun te bidden zooals hij hun geleerd had. Toen stapte hij in de boot en keerde naar het schip terug.

Toen hij naar het vaartuig teruggeroeid werd, kon hij de stemmen der drie kluizenaars hooren, die luide het Onze Vader herhaalden. Bij het schip gekomen waren hun stemmen niet langer verstaanbaar, maar nog zag hij hen staan in het maanlicht, de kleinste in het midden, de langste links en de middelste rechts. Zoodra de bisschop het schip bereikt had en aan boord geklommen was, werd het anker

gelicht en het zeil geheschen. De wind vulde dit en de bisschop ging bij den achtersteven zitten en keek naar het eiland, dat zij verlaten hadden. Een tijdje nog kon hij de kluizenaars zien, maar spoedig verdwenen dezen uit het gezicht, al was het eiland nog zichtbaar. Toen verdween ook dit en slechts bleef de zee over, die rimpelde in het maanlicht.

De pelgrims gingen slapen en alles was stil op het dek. De bisschop bleef echter alleen bij den achtersteven zitten, staarde naar de zee en dacht aan de goede oude mannen. Hij dacht hoe verheugd zij geweest waren het Onze Vader te leeren en hij dankte God ervoor hem gezonden te hebben om zulke godvruchtige lieden te onderrichten.

Daar zat de bisschop dus, en peinsde, en tuurde naar de zee waar het eiland verdwenen was. De maan scheen en flonkerde nu hier, dan daar op de golven. Plotseling zag hij iets wits en glanzends op het heldere pad, dat zij over de zee wierp. Was het een zeemeeuw, of het kleine, glinsterende zeil van een of ander scheepje? De bisschop bleef er naar turen en vroeg zich af, wat het kon zijn.

„Het moet een scheepje zijn, dat ons nazeilt", dacht hij, „maar het loopt snel op ons in. Een minuut geleden was het nog heel ver weg en nu is het al veel dichterbij. Het kan toch geen boot zijn, want ik zie geen zeil, maar wat het ook moge zijn, het volgt ons en haalt ons in".

Hij kon niet uitmaken, wat het was. Geen boot, noch een visch, noch een vogel! Het was te groot voor een mensch, en bovendien kon een mensch daar niet midden op zee zijn. De bisschop stond op en zei tot den roerganger:

„Kijk daar eens vriend, wat is dat? Wat is dat?" herhaalde de bisschop, ofschoon hij nu duidelijk genoeg zien kon wat het was — de drie kluizenaars, die over het water liepen, glinsterend wit. Hun baarden glansden en zij naderden het schip zoo snel, alsof dit in 't geheel niet bewoog.

De ander keek en liet het stuur van schrik los. „O! De drie kluizenaars loopen ons over het water na alsof ze op het droge waren!"

De passagiers, die dit hoorden, sprongen op en liepen te hoop bij den achtersteven. Zij zagen de drie kluizenaars hand in hand nader komen en de beide buitensten wenkten naar het schip om te stoppen. Alle drie gleden zij over het water voort, ofschoon ze hun voeten niet bewogen.

Vóór het schip bijgedraaid was, hadden de kluizenaars het bereikt en zeiden, het hoofd opheffend, als uit één mond:

„Wij hebben uw onderricht vergeten, dienaar van God. Zoolang we het bleven herhalen, herinnerden wij het ons, maar toen wij het een poosje niet meer opzeiden, misten wij een woord en nu is het heelemaal verkeerd geworden. Wij herinneren ons er niets meer van. Deel het ons opnieuw mede". De bisschop bekruste zich, leunde over de verschansing en zei:

„Uw eigen gebed zal den Heer bereiken, mannen van God. Het is niet aan mij u te onderrichten. Bidt voor ons, zondaren".

En de bisschop boog diep voor de oude mannen en dezen wendden zich om en keerden terug over de zee. En tot het aanbreken van den dag scheen er een licht op de plek, waar zij uit het gezicht verdwenen waren.